

КОМУНІКАТИВНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОНОМАСТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛОМОВНОГО КАЗКОВОГО ДИСКУРСУ НА ДІТЕЙ РІЗНОГО ВІКУ

У статті представлено семантичні та структурні особливості власних імен в англomовному казковому дискурсі. Проаналізовано комунікативну спрямованість власних імен на адресата. Звернуто увагу на адекватність власних імен та інтенції наратора. Розкодування авторської інтенції сприяє повному розумінню твору.

У сучасній лінгвістиці значна увага приділяється комунікативній та прагматичній спрямованості тексту та його складовим. Власні імена (об'єкт нашого дослідження) є облігаторним елементом казкового дискурсу, несуть не лише семантичне, а й комунікативне навантаження. Предметом дослідження постає комунікативна спрямованість власних імен (ВІ), їх орієнтація на читача, а також авторські інтенції, закладені у ВІ.

Зазначена проблема тісно пов'язана з теорією комунікації та соціального статусу людини. Комунікативно-когнітивний підхід до ВІ та їх функціонування у тексті є актуальним у руслі сьогоденної лінгвістики (С.М. Співак, С.А. Ярова, Л.М. Лазаренко та ін.) [1: 1], [2: 231], [3: 217]. Слід зауважити, що питання комунікативної спрямованості ВІ у казковому дискурсі, над якими працює автор статті, вивчені не повністю. Матеріали дослідження можуть застосовуватись у курсі практики перекладу та стилістики англійської мови.

Як зазначає С.М. Співак, власні назви стали кодами фонових знань, специфічними видами згорнутих національно-культурних текстів, що зберігають у своїй семантичній пам'яті культурно-історичні сюжети, вписані в сучасну суспільну свідомість [1: 1]. Роль промовистих ВІ у художньому дискурсі спрямована на ідентифікацію та номінацію конкретного об'єкта, повідомлення про цей об'єкт, передачу додаткової інформації, вираження почуттів та особистого ставлення автора, оцінювання об'єкта [2: 231].

У художній літературі апелюваність ВІ представлена в так званих промовистих іменах. Ці імена наближаються до загальних імен, що позначають риси, найбільш властиві персонажам. Ім'я персонажа є вагомим фактором у створенні твору. Воно актуалізує авторську прагматичну скерованість тексту на читачку співучасть. Додаткове навантаження промовистих ВІ казкових персонажів позначено семантичною строкатістю та облігаторною спрямованістю на читача, його вікову орієнтацію та психологічні особливості. Розглянемо особливості ВІ у казках для дітей різного віку, з притаманним їм психологічним сприйняттям оточуючого світу.

Дітям трьох – шести років, згідно з психологічними дослідженнями, властива мимовільна увага, нестійкість почуттів, безпосередність, поверховість вражень, емоційність, імпульсивність, вразливість, схильність до імітації. Релевантно підібрані казки сприяють розвитку світогляду дитини, викликають в неї інтерес не лише до їх змісту, а й до окремих слів. Діти в такому віці часто самі вигадують абсолютно нові імена для героїв казкового світу. Під час створення казок перед митцем постає низка складних задач: якомога на довше заволодіти увагою дитини, у доступній для неї формі донести зміст казки, навчати добру, застерігати від лиха, зацікавити, змусити щось запам'ятати. Промовисті ВІ сприяють реалізації головних функцій казки. Виховання дитини краще починати з коротких казок, які мають одну сюжетну лінію. Пролонговані казки з кількома сюжетними лініями "розпадаються" у свідомості дитини на низку не пов'язаних між собою епізодів [4: 32]. Англійський казкар Роджер Гаргревз у серії дитячих казок для малюків апелює до наймолодших читачів. Імена головних персонажів імплікують позитивні або негативні людські риси. Пор.: *Little Miss Helpful, Little Miss Shy, Little Miss Fun, Little Miss Trouble, Little Miss Chatterbox, Little Miss Late, Little Miss Lucky, Little Miss Busy, Little Miss Quick, Little Miss Wise, Little Miss Greedy*, [5: 36]. Аналогічні назви зустрічаються в інших казках автора. Пор.: *Mr. Happy's Happy Day, Mr. Tickle's Tickly Day, Mr. Noisy's Noisy Day, Mr. Funny's Funny Car, Little Miss Naughty's Naughty Day, Little Miss Giggles Has a Giggles* [6: 11].

Модель казки передбачає наявність заголовку, його відповідність сюжетові. В заголовку казки зазначається предмет розповіді, ВІ героїв, робиться натяк на подальшу фабульну подію [7: 3]. В казках Роджера Гаргревза, орієнтованих на маленького читача, ВІ головних героїв представлені в назві казки, що дає дитині змогу краще запам'ятати головних персонажів. Добір ВІ є релевантним стосовно рис людського характеру. З огляду на це номінації набувають статусу ВІ персонажу. Наратор використовує головним чином іменник або прикметник, змінюючи при цьому його графічну форму. Пор.: *Little Miss Helpful* ← *helpful*, *Little Miss Shy* ← *shy*, *Little Miss Stubborn* ← *stubborn*, *Little Miss Curious* ← *curious* (прикметник); *Little Miss Fun* ← *fun*, *Little Miss Sunshine* ← *sunshine*, *Little Miss Trouble* ← *trouble*, *Little Miss Magic* ← *magic* (іменник) [5: 36].

Промовисті ВІ в казках походять від загальних назв. Добір автором загальних назв, які перетворюються на власні, є валідним. Поряд з номінативною функцією ВІ виконують у казці повчальну функцію. Усіх персонажів Роджера Гаргревза можна умовно поділити на позитивних, яких слід імітувати, та негативних, яких імітувати не слід. Пор.: позитивні герої: *Little Miss Helpful* ← англ. *helpful* ← укр. *корисний*; *Little Miss Fun* ← англ. *fun* ← укр. *забава, веселощі*; *Little Miss Neat* ← англ. *neat* ← укр. *охайний*; *Little Miss Sunshine* ← англ. *sunshine* ← укр. *сонячне світло, радість, веселощі* [5: 36]. Пор.: негативні герої: *Little Miss Naughty* ← англ. *naughty* ← укр. *неслухняний, впердий*; *Little Miss Trouble* ← англ. *trouble* ← укр. *клінім, лихо, неприємність*; *Little Miss Late* ← англ. *late* ← укр. *пізно*; *Little Miss Scatterbrain* ← англ. *scatterbrain* ← укр. *вертхвіст, вимпозгон*; *Little Miss Greedy* ← англ. *greedy* ← укр. *пожадливий, ненажерливий*; *Little Miss Stubborn* ← англ. *stubborn* ← укр. *упертий, наполегливий, негідатливий* [5: 36]. Прості за структурою та прозорі за семантикою ВІ у казках для наймолодших адресатів виконують номінативну, комунікативну та виховну функції. Володіючи мінімальним

словниковим запасом, дитина осмислює значення імен персонажів та класифікує їх за принципом "добре - погане". Використовуючи ВІ, створені на основі рис характеру, наратор розширює досвід маленьких читачів, впливає на формування в них відповідних віку рис характеру, розвиває асоціативне сприймання.

Аналогічне явище можна спостерігати, проаналізувавши ВІ у казках для дітей від семи до десяти років. У цьому віці у дитини швидко розвиваються пам'ять, здібності до аналізу, зіставлення, підсумування. Але при цьому починає формуватись абстрактне мислення, розвиваються логічні судження, навички слухання та спостереження. Проте діти цього віку не завжди зосереджують свою увагу на головному. При читанні казок або оповідань вони можуть бути неуважними, забудькуватими, що пояснюється слабкою емоційною активністю дитини або зайвим збудженням під час заняття.

Розвиток інтелекту й мислення у десятирічних дітей створює основу для формування в них естетичних і моральних почуттів, емоції піддаються самоконтролю. Діти починають чітко відрізняти добре від поганого, стають критичними до навколишніх подій. Їх мова ускладнюється, збагачується новими словами, стає більш довершеною. Це проявляється у зв'язному мовленні, логічній послідовності, використанні складних граматичних конструкцій, когерентних зв'язках. Саме в цьому віці закладаються у свідомість дитини одвічні людські цінності [8: 40]. Велика роль при цьому належить казці як улюбленому жанру дитини. Казки є великими за розміром та складними за структурою. Дитина вже здатна виділяти окремі сюжетні лінії та зіставляти їх у єдине ціле.

Повчальні казки Роджера Гаргрєвза для дітей віком від семи до десяти років зібрані до збірки *Don't be like them*. Персонажі даної збірки мають ті самі промовисті ВІ, що і в казках для наймолодших. Ці казки значно більші за об'ємом та складніші за граматичною організацією речень. Промовисті ВІ не змінилися структурно та семантично. Провідна риса характеру виражена іменником або прикметником, які набувають риси ВІ і підіймаються над строкою. Пор.: *Mr. Nitwit* ← англ. *nitwit* ← укр. *неук, дурень*; *Little Miss Fickle* ← англ. *fickle* ← укр. *несталий, мінливий*; *Little Miss Chatterbox* ← англ. *chatterbox* ← укр. *базікало, балакун, цокотун, торохтій*; *Mr Greedy* ← англ. *greedy* ← укр. *пожадливий, ненажерливий*; *Mr Noisy* ← англ. *noisy* ← укр. *шумливий, галасливий*; *Mr Brush* ← англ. *brush* ← укр. *пензель*; *Mr Uppity* ← англ. *uppity* ← укр. *чванливість, пуха, зухвальство*; *Mr Mischief* ← англ. *mischief* ← укр. *шкода, збиток, дитячі пустощі, пустун*; *Little Miss Trouble* ← англ. *trouble* ← укр. *неспокій, хвилювання, неприємність, горе, лихо, біда* [9: 76-105].

У підлітковому віці у дітей розвиваються моральні якості, формується духовний стан, виокремлюються риси характеру, відбувається становлення світогляду, розвивається самосвідомість, самооцінювання. Діти гостро сприймають добрі та погані вчинки інших людей, весь світ для них поділяється на чорний та білий, їм притаманний максималізм. Характерним для підлітків є обирання собі ідеалу, яким може бути як жива особистість, так і збірний узагальнений образ. Діти в зазначеному віці з одного боку вважають себе дорослими, але при цьому захоплюються пригодницькою або фантастично-казковою літературою [10: 102]. З огляду на це автори багато уваги приділяють кожній складовій твору, включаючи ВІ.

Джоан Роллінг, авторка англійська казок про хлопчика-чарівника на ім'я Гаррі Поттер, називає головних героїв традиційними англійськими іменами. Пор.: *Harry Potter, Ron, Fred, George* [11: 93]. У називанні другорядних персонажів прослідковується творчий підхід автора. Виділивши кореневі основи та афікси, з яких складаються промовисті ВІ другорядних персонажів, можна прослідкувати їх семантичну еволюцію, тобто висхідні та низхідні зв'язки і правильно зрозуміти апеляцію авторки до читачів.

Пор.: *The Dursleys had a small son called Dudley and in their opinion there was no finer boy anywhere* [11: 1]. *Dudley* ← англ. *dud* ← укр. *сраховно, онудало, пуста людина або неук* ← *одежина, дрантя, лахміття*. *She told him over dinner all about Mrs. Next Door's problems...* [11: 6]. Пор.: *Mrs. Next Door* ← англ. *next door* ← укр. *рядом, по сусідству*. *And now, over to Jim McGuffin with the weather* [11: 6]. Пор.: *Guffin* ← англ. *guff* ← укр. *теревені, пусті балачки* (про журналіста, який брехав про погоду). *This man's name was Albus Dumbledore* [11: 8]. Пор.: *Dumbledore* ← англ. *dumb* ← укр. *німий, мовчазний, безсловесний*; *Albus* ← англ. *albas* ← укр. *біла речовина головного мозку* (найрозумніший головний чарівник). *"Fancy seeing you here, Professor McGonagall"* [11: 9]. Пор.: *Gonagall* ← англ. *gall* ← укр. *жовч, жовчність, злість, роздратованість, нахабство*. Якщо співставити ім'я даної дами з описом, який надає наратор, бачимо, що семантична наповненість імені повністю збігається з образом, що його створив автор. Пор.: *Instead he was smiling at a rather severe-looking woman who was wearing square glasses exactly the shape of the markings the cat had had around its eyes. She, too, was wearing a cloak, an emerald one. Her black hair was drawn into a tight bun. She looked distinctly ruffled* [11: 9]. Повну відповідність зовнішності та семантичного значення імені знаходимо в описі кузена Гаррі Дадлі. Пор.: *Dudley looked a lot like Uncle Vernon. He had a large pink face, not much neck, small, watery blue eyes, and thick blond hair that lay smoothly on his thick, fat head. Aunt Petunia often said that Dudley looked like a baby angel – Harry often said that Dudley looked like a pig in a wig* [11: 13].

I'll bet that was Dedalus Diggle. He never had much sense [11: 10]. Пор.: *Diggle* ← англ. *diggle* ← укр. *пружина на дверях*. У цьому випадку має місце співвіднесеність імені та характеру непосидячої людини. ... *for eleven years I have been trying to persuade people to call him by his proper name: Voldemort* [11: 11]. Ім'я головного злого чарівника означає смерть. Пор.: *Voldemort* ← фр. *Mort* ← укр. *смерть, мертвий*.

Коренева основа імені доброго чарівника вказує на те, що він страждає і мучиться через свою провину в минулому. Пор.: *"Hagrid's late. I suppose it was he who told you I'd be here, by the way?"* [11: 13]. *Hagrid* ← англ. *hagrid* ← укр. *змучений кошмарами*. Незначущість в житті та казці сусідки, з якою періодично залишали Гаррі, наратор підкреслює, надавши цій леді імені з релевантним значенням. Пор.: *Every year, Harry was left behind with Mrs. Figg, a mad old lady who lived two streets away. Harry hated it there. The whole house smelled of cabbage and Mrs. Figg made him look at photographs of all the cats she'd ever owned* [11: 22]. *Figg* ← англ. *fig* ←

укр. *фіга, інжир; дещо маленьке, незначуще*. В імені одного з чарівників чітко демонструється його професійна придатність вводити в оману. Пор.: *They wanted Dumbledore for Minister, 0 ' course, but he'd never leave Hogwarts, so old Cornelius Fudge got the job* [11: 65]. Англ. *fudge* – укр. *вигадувати, вводити в оману*.

Наратор наділяє промовистими іменами також своїх колег (письменників з казки). Пор.: All students should have a copy of each of the following: The Standard Book of Spells (Grade 1) by Miranda Goshawk, A History of Magic by Bathilda Bagshot, Magical Theory by Adalbert Waffling, A Beginners' Guide to Transfiguration by Emetic Switch, Magical Drafts and Potions by Arsenius Jigger, Fantastic Beasts and Where to Find Them by Newt Scamander [11: 66]. Пор. англ. *goshawk* – укр. *яструб-тетерев'ятник*; англ. *bag* – укр. *сумка*; професія, рід занять, англ. *shot* – укр. *пуля, постріл*; англ. *waffle* – укр. *базікати, казати нісенітниці*; англ. *emetic* – укр. *мерзотний*, англ. *switch* – укр. *переключати, змінювати*; англ. *jigger* – укр. *грюкіт, ковток спиртного, випивка*; англ. *pewt* – укр. *тритон*, англ. *scamander* ← *salamander* – укр. *саламандра*.

"Doris Crockford, Mr. Potter, can't believe I'm meeting you at last" [11: 69]. Пор. англ. *crock* – укр. *шкапа, знесилена людина*. "Professor Quirrell!" said Hagrid. "Harry, Professor Quirrell will be one of your teachers at Hogwarts [11: 70]." Професор, у якого випадало око має ім'я відповідно до своєї зовнішності та роду занять. Пор.: англ. *quirrel* ← *quirl* = *querl* – укр. *вихор, вертітися*. Griphook was yet another goblin [11: 73]. Пор. англ. *grip* – укр. *схоплювати, міцно тримати*, англ. *hook* – укр. *гачок, пастка, западня*.

Комунікативна спрямованість ВІ у казковому англословному дискурсі проявляється у семантичній наповненості ВІ та їх структурних особливостях. Через промовисте власне ім'я наратор передає читачеві інформацію про героя, його роль та місце у творі. Перспективним вважається дослідження поліаспектності, поліфункціональності, полімодальності ВІ казкового дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Співак С.М. Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії: комунікативно-когнітивний підхід: Автореф. ... дис. канд. філол. наук: 10.02.04. – Київ, 2004. – 19 с.
2. Ярова С.А. Функціонування власних назв у художньому тексті та проблема їх перекладу // Філологічні студії, Луцьк, 2004 – С. 230 – 235.
3. Лазаренко Л.М. Соціокультурний компонент перекладу антропонімічної та топонімічної лексики художнього твору // Вісник Сумського державного університету. Сер. Філологічні науки. – 2004. – № 3 (62). – С. 217-222.
4. Венгер Л.А. Венгер А.Л. Домашня школа мышления. – М.: Знание, 1984. – 80 с.
5. Hargreaves R. Little Miss Fun – London: Egmont Books Limited, 1994. – 36 p.
6. Hargreaves R. Mr. Tickle's Tickly Day. – Handforth, Cheshire: Egmont World Ltd., 1999. – 11 p.
7. Швачко С.А. Содержательно-структурные аспекты английских сказок и стихотворений. Методические рекомендации. – Сумы: СГПИ, 1988. – 34 с.
8. Субботский Е.В. Ребенок открывает мир. – М.: Просвещение, 1991 – 208 с.
9. Read at Leisure/ ред. Г.М. Кудовбенко. – К.: Радянська школа, 1989. – 128 с.
10. Еренков В.А. Воспитание здоровой психики у детей и подростков. – К.: Здоров'я, 1978. – 112 с.
11. Rowling J.K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone. – New York: Scholastic Inc., 1998. – 312 p.

Матеріал надійшов до редакції 10.04.2006 р.

Бока Е.В. Коммуникативная направленность ономастической лексики англоязычного сказочного дискурса на детей разного возраста.

В статье изучаются семантические и структурные особенности собственных имен в англоязычном сказочном дискурсе. Анализируется их коммуникативная направленность на адресата. Фокусируется внимание на адекватности собственных имен и интенциях нарратора. Розкодирование авторских интенций способствует полному пониманию произведения.

Boka O.V. Communicative orientation of proper names in English fairy-table discourse towards children of different age.

The paper deals with semantic and structural characteristics of proper names in English fairy-tale discourse. Communicative orientation of proper names, narrator's intentions into that and orientation of proper names towards addressee are analyzed in the work. Decoding author's intentions helps to understand the work completely.